

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

МАРИНА О.С.

(Київський національний лінгвістичний університет)

МОБІЛЬНІСТЬ ПАРАДОКСАЛЬНИХ ПОЕТИЧНИХ ОБРАЗІВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

Стаття присвячена виявленню різних типів мобільностей парадоксальних поетичних образів. Дослідження проведено в світлі новітньої парадигми мобільної стилістики з залученням теоретико-методологічних положень мультимодальної когнітивної поетики. Зазначений підхід уможливив визначення зокрема когнітивно-семіотичних механізмів створення і актуалізації парадоксальних образів у сучасному англomовному поетичному дискурсі, а саме концептуальну амальгаму, концептуальну трансгресію і концептуальну абсорбцію.

Ключові слова: парадоксальний поетичний образ, мобільність, когнітивний мультимодальний конструкт, межа, концептуальна амальгама, концептуальна трансгресія, концептуальна абсорбція.

Марина Е.С. Мобильность парадоксальных поэтических образов (на материале современного англоязычного поэтического дискурса). Статья посвящена выявлению разных типов мобильностей парадоксальных поэтических образов. Исследование проведено в свете новейшей парадигмы мобильной стилистики с привлечением теоретико-методологических положений мультимодальной когнитивной поэтики. Указанный подход дал возможность определения в частности когнитивно-семіотических механизмов создания и актуализации парадоксальных образов в современном англоязычном поэтическом дискурсе, а именно концептуальную амальгаму, концептуальную трансгрессию и концептуальную абсорбцию.

Ключевые слова: парадоксальный поэтический образ, мобильность, когнитивный мультимодальный конструкт, граница, концептуальная амальгама, концептуальная трансгрессия, концептуальная абсорбция.

Marina O.S. Mobility of paradoxical poetic imagery (on the material of modern Anglophone poetic discourse). The article focuses on revealing various types of mobilities of paradoxical poetic imagery. The investigation has been carried out within the newest paradigm of mobile stylistics, applying some theoretical and methodological provisions of multimodal cognitive poetics. The stated approach made it possible to determine in particular cognitive and semiotic mechanisms of paradoxical imagery creation and actualization in modern Anglophone poetic discourse, such as conceptual amalgam, conceptual transgression and conceptual absorption.

Key words: paradoxical poetic image, mobility, cognitive multimodal construal, boundary, conceptual amalgam, conceptual transgression, conceptual absorption.

*Поэзия – это колоссальный ускоритель сознания,
и для пишущего, и для читающего. [...]*

Это уникальный инструмент познания.

(И. Бродский 2008, с. 721).

На рубежі ХХ-ХХІ століть мобільність стає однією з основних характерних рис буття суспільства [Sheller, Urry 2006, p. 207]. Повсюдна мобільність сучасного світу слугує відправною точкою і концептуальним підґрунтям аналізу широкого спектру явищ, процесів, зв'язків, об'єктів тощо. Це поняття набуває навіть певного відтінку нав'язливості – функціонування суспільства неможливе без мобільних телефонів, мереж і комунікації, а бути мобільним – означає йти в ногу з часом. Класична теорія мобільності виникає у соціології, під якою розуміється, перш за все, пересування суб'єкта в соціальному просторі [Сорокин 1992, с.373]. У межах сучасної парадигми це явище набуває нового звучання, а саме пропонується вивчення різноманітних мобільностей людей, об'єктів, образів, інформації, сміття в їх взаємодії, взаємозалежності та створенні ними низки соціальних ефектів [Sheller, Urry 2006]. Більше того, йдеться про панування тотальної ідеології мобільності [Mincke 2010], обговорюється зміна фундаментальної категорії „суспільство” на категорію „мобільність” [Adey 2006, p. 76]. До того ж, наголошується на міждисциплінарному характері мобільних розвідок [Urry 2006, Adey 2006, Verstraete 2004]. Таким чином „мобільний поворот” (в термінах Дж. Уррі) відбувається і в філологічній науці. Виникає нова парадигма **мобільної стилістики**, спрямована на виявлення способів і механізмів актуалізації мобільностей у різних типах дискурсу, художньому зокрема [http://www.pala.ac.uk/about/newsletters, p. 3].

Так, **актуальність** нашого дослідження пояснюється осмисленням категорії парадоксальності в її образній маніфестації в сучасному англomовному поетичному дискурсі (вербальному/аудіовізуальному), в межах нової парадигми, що уможливлює виявлення динаміки (рухливості) парадоксальних поетичних образів у розрізі специфіки їх створення і функціонування у зазначених модусах. Крім того, теоретико-методологічне підґрунтя статті складають положення мультимодальної когнітивної поетики і когнітивної семіотики.

З огляду на те, що поетичний текст тлумачиться, перш за все, як контейнер словесних поетичних образів [Якобсон 1975, с. 195], завдяки чому реалізується його основна естетична функція – слугувати емоційному задоволенню читача, а аудіовізуальний твір як такий, що

апелює до емоцій глядача через створення певної аудіовізуальної образної системи, **об'єктом** дослідження нами обрано парадоксальні поетичні образи. Емфатизація парадоксальності поетичної образності в статті обумовлена низкою факторів: а) онтологічною парадоксальністю поетичної мови, іншими словами, мова як система послуговується фонетичними, лексико-семантичними, граматичними категоріями, а поезія вважається втіленням передкатегоріального досвіду [Tsur 2012, с. xi]; б) парадоксальним характером образних зв'язків в поетичному тексті, що полягає у „коливаннях” між суперечливими полюсами – аксіологічними (позитив негатив) та деонтичними (можливо неможливо), тобто поетичний образ осмислюється як парадокс, що приводить до можливості множинності його інтерпретацій [Серебрянникова 2011, с. 102]; в) превалюванням на сучасному етапі культурно-історичного розвитку людства парадоксальної соціальної свідомості, її аномального, кризового трансформаційного розмаїття, що відбивається у всіх сферах життя [Тощенко 2009, с. 6], поетичній творчості зокрема, та уможливує ствердження про домінування сьогодні парадоксальної художньої свідомості; г) парадоксальністю поєднання емпіричної і творчої особистості художника, письменника, поета тощо, що доведено дослідженнями з психології художньої творчості; г) парадоксальністю виявів мобільності в процесі поетичної комунікації зокрема. **Предмет** вивчення становлять особливості породження, конструювання і створення парадоксальних мобільних смислів у сучасному англомовному поетичному дискурсі (у вербальній і аудіовізуальній площинах).

Основною **метою** статті є виявлення специфіки парадоксальних поетичних образів у сучасному англомовному поетичному дискурсі крізь призму **мобільності** і **мультиmodalності** поетичних словесних/аудіовізуальних форм. Визначена мета передбачає вирішення низки **завдань**: 1) систематизація поглядів на поетичний текст, поетичний дискурс і визначення парадоксального поетичного образу відповідно; 2) адаптація і уточнення поняття мобільності з переломленням через категорію поетично-образної парадоксальності.

Поезія загалом розглядається як найвища форма маніфестації мовлення людиною, це його генетична відмінність від тваринного світу. Як наслідок, поетичний текст стає одним з найвищих проявів осмислення людиною реального й уявного світів, оцінки його існування у Всесвіті [Бродский 2008, с. 721]. Екстраполюючи теоретичні положення представників харківської лінгвістичної школи (див. напр.: І.С. Шевченко, О.І. Морозова, А.П. Мартинюк) стосовно поняття дискурсу як інтегрального феномену, мисленнєво-комунікативної діяльності, що має місце в широкому соціокультурному контексті та є сукупністю процесу та результату й характеризується континуальністю й діалогічністю, під **поетичним дискурсом** розумітимемо мисленнєво-мовленнєву діяльність, спрямовану на поетичну комунікацію, між адресатом та адресантом, яка відбувається в різних модусах (поетичний текст, його аудіовізуальна версія – відеокліп, або екранізація та ілюстрація), що знаходяться у відношеннях взаємодії, взаємовпливу та взаємообумовленості, з урахуванням специфіки його породження та сприйняття на перетині різних модусів. Крім того, зазначимо, що однією з особливих рис поетичного дискурсу є його fascinaція, яка розуміється як сукупність характеристик тексту, які перетворюють його на об'єкт не лише тяжіння для адресата [Карасик 2012], а й емпатії як співчуття, таке відтворення і перебирання на себе емоцій і емоційних станів, вписаних у художній текст, що відбувається у результаті процесу ментальної симуляції [Воробйова 2006, с.75-76].

В межах нашого дослідження розмежовуємо сучасний англомовний поетичний дискурс, виходячи з низки критеріїв: 1) **хронологічний** – відповідно до приналежності поетичного тексту до тієї чи іншої епохи, а саме модерністський та постмодерністський дискурс; 2) **онтологічний** – залежно від модусу реалізації дискурсу – моноmodalний (конструювання значення, породження і сприйняття смислу, парадоксального зокрема, функціонування парадоксальних поетичних образів відбувається в межах одного модусу – вербального, візуального або аудіального) чи мультиmodalний (вищезазначені процеси мають місце в межах двох або більше модусів – поетичного тексту і його аудіовізуальної чи візуальної репрезентації. Тим не менш, екстраполюючи ідеї О.П. Воробйової щодо вбудованої, похідної та інтегрованої інтермедіальності, пропонується вивчення **прихованої мультиmodalності** поетичного дискурсу, що полягає у наявності за умовчанням множинності семіотичних кодів у поетичному

дискурсі (тип шрифту, використання великих літер, експериментування з візуальною формою поетичного тексту тощо) [Воробйова 2012, с. 8].

Парадоксальний поетичний образ визначаємо й тлумачимо, виходячи з положення про те, що словесний поетичний образ осмислюється як тривимірна структура і складається з передконцептуальної, концептуальної і вербальної іпостасей та об'єднує авторський намір, властивості поетичного тексту й читацьку інтерпретацію [Белехова 2004, с. 147], як когнітивний мультимодальний конструкт, що структурується передконцептуальною, концептуальною, вербальною, візуальною та аудіальною іпостасями, характеризується варіативністю та динамічністю концептуально-семантичної структури. Парадоксальний поетичний образ є результатом опредметнення парадоксальних смислів через їх „трансляцію” у різних семіотичних вимірах – поетичному та аудіовізуальному текстах (інтерпретаційних відеороликах, екранізованих за мотивами аналізованих творів). Іншими словами, осмислення й інтерпретація парадоксального поетичного образу відбувається на перетині двох модусів його формування та функціонування, а саме суто текстового (вербального) та кінематографічного (аудіовізуального). Йдеться про взаємопроникнення і взаємодію парадоксальних словесних образів з їх візуальними парадоксальними „реінкарнаціями”, у результаті чого виникає цілісний парадоксальний поетичний перцептивний образ. Парадоксальний поетичний образ є **девіантним** образом, що передбачає викривлення, зсув або відхилення від загальноприйнятих, стереотипних уявлень.

Переломлення поетичної парадоксальності крізь призму мобільності реалізується у нашому дослідженні в таких ракурсах:

1) тенденції мобільності в простеженні динаміки парадоксальних поетичних образів в мультимодальному англomовному поетичному дискурсі з ХІХ до початку ХХІ ст., що уможливило виявлення *канонічних* і *модерністських/постмодерністських* парадоксальних поетичних образів. До першого підтипу відносимо стереотипні парадоксальні образи (в термінах проф. Белехової Л.І.), що реалізуються в поетичному тексті у формі поетичних оксиморонів і парадоксів, наприклад: *truthful liars, false fair friends* (e.e. cummings), *it was evening all afternoon* (W.Stevens). Прикладами другого типу слугують сюрреалістичні й образисимулякри: *you do not do, ...any more a black shoe, in which I have lived like foot* (S. Plath) – поєднання поетичного парадоксу з художнім порівнянням, генерування парадоксального смислу стає можливим у результаті когнітивно-семіотичного механізму концептуальної абсорбції, що полягає у втягуванні меж текстових світів через когнітивну операцію компресії простору.

2) мобільність, що полягає у пересуванні, міграції парадоксальних поетичних образів у різних модальностях. Простежимо рух парадоксальних образів: образ *heart - серця* у вірші С. Крейна „In the Desert” постає в єдності передконцептуального, концептуального, вербального й аудіовізуального вимірів. З одного боку, парадоксальність цього смакового образу полягає в осмисленні серця людини в термінах їжі: фактично відбувається приписування органу людини, з яким зазвичай пов'язують душевні переживання, непритаманної йому властивості їстівності. До того ж, серце у якості їжі набуває у вірші суперечливих смакових ознак: воно одночасно і гірке, і смачне. Не дивлячись на гіркий смак серця людиноподібна істота (*a creature*) отримує задоволення від його куштування, оскільки це його власне серце, а як відомо, своє „не гірчить” – *“a creature, naked, bestial / held his heart in his hands / And ate of It / “Is it good, friend? / It is bitter—bitter/ But I like it, because it is bitter and because it is my heart”*. В екранізованій анімаційній версії емоційний ефект підсилюється контрастністю кольорів жовтого, а згодом коричневого кольору піску в пустелі та яскраво червоного серця у руках волохатої людиноподібної істоти коричневого кольору, яке спочатку пульсує у її руці, неначе живе окремим життям, а потім опиняється об'єктом для поїдання.

З іншого боку, парадоксальність у цьому прикладі полягає у зіткненні двох модусів існування, а саме, *життя* і *смерті*. На перетині вербальної і екранізованій версії поетичного тексту образ смерті набуває двоголосного звучання завдяки введенню в останній фізичного втілення смерті, скелета не у чорному, а у білому плащі, що надає образу дещо саркастичного забарвлення. Другий голос виявляється через контрадикторні відношення, в які вступає візуальний образ *смерті* з вербальним твором. Відповідно до стереотипного знання людини

архетип смерті активує у читача поетичного тексту асоціації зі скелетом у чорному плащі та з косою, візуальний образ демонструє протилежну ситуацію з білим плащем. Смерть з'являється на початку відеоряду крупним планом і впевнено крокує до людиноподібної істоти, що з жадібністю смакує своє серце. Цей візуальний образ викликає почуття *огиди* та відчуття певної *невизначеності*, що виникає через постійну зміну ракурсу зйомки: коливання між крупним планом *серця, істоти, смерті* на тлі чергування яскраво жовтого кольору *пустелі*, чорних руїн, уламків незрозумілих металевих споруд як метафоричного осмислення *зруйнованого життя, втрати моральних цінностей суспільства* та нереально червоного кольору серця. Відеоряд апелює до сенсорного інтелекту читача, надаючи інтерпретації єдиного вектору, за допомогою визначеної гри кольорофонів, ракурсів, планів, образів тощо, що підтримується зазначеною вище словесною грою концептів. Отже, парадоксальність смакового образу *серця*, суперечливість уявних смакових властивостей серця, що осмислюється у термінах почуттів, емоцій або розумових дій дозволяє вивести низку ключових мотивів твору: нелюдське страждання через соціальну ізоляцію, відчуженість, неприйняття суспільної несправедливості, самотність; страждання через нерозділене кохання; внутрішній конфлікт індивідуума, усвідомлення власних гріхів; розпач через розбіжність правди й реальності.

3) мобільність у виявленні *нових* когнітивних і когнітивно-семіотичних механізмів, що є підґрунтям створення парадоксальних поетичних образів, а також у їх взаємодії з традиційними механізмами. З огляду на те, що в фокусі дослідницької уваги в парадигмі мобільності опиняються зокрема такі явища як часопростір, межі й обмеження, вважаємо, що зазначені механізми, спрямовані на пояснення руху, перетворень і трансформацій *меж* поетичної парадоксальності в розрізі меж категорії парадоксальності як такої, меж текстових світів, поетичних образів, концептуальних доменів, концептосфер, що уможлиблює визначення специфіки актуалізації парадоксальності в англomовному мультимодальному поетичному дискурсі. Такими механізмами, встановленими нами в результаті проведеного дослідження і аналізу фактичного матеріалу, вважаємо *концептуальну амальгаму* (в термінах проф. Л. І. Белехової), *концептуальну трансгресію* і *концептуальну абсорбцію*. Розглянемо кожний механізм окремо. Концептуальна амальгама полягає в обміні значень, не змішуванні, а одночасному співіснуванні, завдяки чому виникає причетність текстових світів [Белехова 2011, с. 21]. Наприклад, створення парадоксального образу *passion – пристрасті* у вірші М. Moore відбувається саме у результаті зазначеного когнітивно-семіотичного механізму: *My heart is on fire, but soul is icingly empty*, де шляхом інференційного аналізу виводимо співіснування в межах одного текстового світу *жару пристрасті* та *холоду в душевному тяжінні*.

Трансгресія, у свою чергу, є одним з основних понять постмодернізму, що вбачається у перетинанні меж, які перейти неможливо [Фуко 1994, с. 120]. В художньому тексті об'єктивація трансгресії має місце зокрема через прийом металепису як парадоксального прийому наратива [Женетт 1998, с. 244]. Під *концептуальною трансгресією* розуміємо когнітивно-семіотичний механізм перетинання меж текстових світів, у результаті чого відбувається викривлення меж, як в механізмі стрічки Мебіуса.

Останнім механізмом нами визначено концептуальну абсорбцію. Термін когнітивна абсорбція з'являється з інтеграції декількох досліджень: з психології особистості, хімії, економіки та інформаційних технологій. У нашій роботі концептуальну абсорбцію тлумачимо як когнітивно-семіотичний механізм поглинання меж, що може реалізовуватись зокрема в цементуванні меж тестових світів.

У результаті проведеного дослідження нами було виявлено низку типів мобільності парадоксальних поетичних образів, що дозволило зокрема виокремити когнітивно-семіотичні механізми їх створення і актуалізації у сучасному англomовному поетичному дискурсі. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у виявленні когнітивних операцій і процедур, що супроводжують визначені механізми.

Література

- Белехова Л.І. Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд: [монографія] / Л.І.Белехова. – 2-е вид., доповнене і перероб. – М.: Звездапад, 2004. – 376 с. Белехова Л.І. Концептуальна амальгама в словесном образе-метаболе (на материале американской поэзии постмодерна) // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2011. – Т.14, № 1. – С. 18-24. Бродський І. Книга інтерв'ю / І. Бродський. – М.: Захаров, 2008. – 796 с. Воробійова О. П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях / О. П. Воробійова // Мова. Людина. Світ. До 70-річчя проф. М. П. Кочерга на : [відп. ред. Тараненко О. О.] – К., 2006. – С. 72-86. Воробійова О.П. Смак "Шоколаду": інтермедіальність й емоційний резонанс // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2012. – Т.15, №

1. – С. 5-11. *Женетт Ж.* Фигуры: Работы по поэтике. / Ж. Женетт. – М.: изд-во им. Сабашниковых, 1998. – Т. 2. – 944 с. *Карасик В.И.* Лингвосомиотическое моделирование ценностей / В.И. Карасик // Политическая лингвистика. – 2012. – Вып. 1(39). – С. 43-50. *Серебренникова Е.Ф.* Лингвистика и аксиология. Этносемиотрия ценностных смыслов / Е.Ф. Серебренникова, С. Н. Плотникова, Н.П. Антипьев. – Москва: Тезаурус, 2011. – 352 с. *Тощенко Ж.Т.* Парадоксальный человек: [монография] / Ж.Т. Тощенко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 480 с. *Фуко М.* О трансгрессии / М. Фуко // Танатография эроса: Жорж Багай и французская мысль середины XX века. – СПб.: Мифрил, 1994. – С. 113-131. *Якобсон Р.* Лингвистика и поэтика: Пер. с англ. / Р. Якобсон // Структурализм: “за” и “против”. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230. *Adey P.* If mobility is everything then it is nothing: Towards a relational politics of im(mobilities) / P. Adey // Mobilities. – 2006. – vol.1, №1. – P. 75-94. *Mincke Ch.* What does “space” mean? Mobility as an ideology / Ch. Mincke // Materials of C-MUS Conference “Cultures of Mobilities: Everyday life, communication and politics”. – 2010. – P. 25-27. *PALA* [Электронный ресурс] / PALA Newsletter. – 2012. – 6 с. – Режим доступа: <http://www.pala.ac.uk/about/newsletter>. *Sheller M., J. Urry* The new mobilities paradigm / M. Sheller, J. Urry // Environment and Planning A., 2006. – vol.38. – P. 207-226. *Tsur R.* Playing By Ear and the Tip of the Tongue: Precategorical Information in Poetry / R. Tsur. – John Benjamins V.V. – 2012. – 309 p. *Verstraete G.* Technological frontiers and the politics of mobilities in the European Union / G. Verstraete // Uprootings / regroundings: Questions of Home and migration, 2004. – P. 225-250.

УДК 81'373.81'38.82-9.82.111

МОНАСТИРСЬКИЙ Р.Я.*(Львівський національний університет ім. І. Франка)***ЛЕКСИЧНА СИСТЕМА РІЗНИХ ЖАНРІВ ТВОРІВ ЧАРЛЬЗА ДАРВІНА**

Категорія лексичних засобів загальноживаної лексики характерна для наукових жанрів, але вона використовується в різних жанрах по-різному. Це залежить від тематики тексту, світогляду вченого та його філологічної майстерності. Кожен жанр має свої особливості на всіх мовних рівнях.

Ключові слова: жанр, лексичні засоби, науково-популярний стиль, науковий текст.

Монастирський Р.Я. Лексическая система разных жанров произведений Чарльза Дарвина. Категория лексических средств общеупотребительной лексики характерна для научных жанров, но она используется в различных жанрах по-разному. Это зависит от тематики текста, мировоззрения ученого и его филологического мастерства. Каждый жанр имеет свои особенности на всех языковых уровнях.

Ключевые слова: жанр, лексические средства, научно-популярный стиль, научный текст.

Monastyrskij R. Y. Lexical structure of different genres of the works of Charles Darwin. Category of lexical means of common vocabulary is characteristic for every scientific genre, but it is used in different genres in various ways. It depends on the subject of the text, world outlook of a scientist and his philological skills. Each genre has its specific features at all language levels.

Key words: genre, lexical means, popular science style, scientific text, stylistic devices.

Серед видатних фундаторів англійської наукової прози, вчених XIX ст. одне з почесних місць належить Чарльзу Дарвіну. У його творах, вибраних нами для дослідження, яскраво виявляються ті лінгвальні особливості, які були характерними для мови його покоління, а також індивідуальна своєрідність лексичного складу творів видатного дослідника, який мав глибокі знання, здобуті в найпрестижніших навчальних закладах Англії, та широку ерудицію. **Актуальність дослідження** продиктована нагальними потребами вивчення мовних засобів популяризації наукових знань. І саме на основі цього можемо вважати, що вивчаючи лексичну структуру творів Чарльза Дарвіна, ми пізнаємо мову не тільки одного вченого, а й мову того покоління вчених, яке він представляв, і специфіка якої відображена в його творах. Як справедливо писала Н.М. Разінкіна, що у XIX ст., саме тоді, коли писав свої твори Чарльз Дарвін, відбувалася еволюція стилістичних особливостей мови англійської наукової прози [Разінкіна1978, с. 17].

Мета статті – накреслити опис лексичної системи різножанрової спадщини Чарльза Дарвіна для подальшого функційного аналізу її лексичних номінатів.

Об'єктом статті слугує лексична система різножанрових творів Чарльза Дарвіна, а її **предметом** є абрис (загальна характеристика) лексичних номінатів, функційно задіяних в системі наукових творів Чарльза Дарвіна.

Досліджуючи розвиток мови англійської наукової літератури, Н.М. Разінкіна внесла твори Чарльза Дарвіна до реєстру найважливіших для наукових студій. Твори дослідника дають нам можливість збагнути, як один вчений вмів рівночасно за допомогою засобів мови викладати глибокі наукові знання та робити вичерпні наукові припущення, з одного боку, і водночас подати свої спостереження в процесі збирання матеріалу для таких узагальнень у науково-популярних творах, тобто в процесі писання *Journal of Researches* / “Щоденника досліджень” (1845). Творчість великого англійського вченого, що відкрив нову сторінку у